

ANALIZA STANJA I PERSPEKTIVE RAZVOJA TURIZMA U ŽUPANIJI SREDIŠNJA BOSNA, BOSNA I HERCEGOVINA

Bilić, Marija

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:377842>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-11**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

ZAVRŠNI RAD

**ANALIZA STANJA I PERSPEKTIVE RAZVOJA
TURIZMA U ŽUPANIJI SREDIŠNJA BOSNA,
BOSNA I HERCEGOVINA**

Mentor:

Prof. dr. sc. Petrić Lidija

Student:

Marija Bilić

1192728

Split, lipanj 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Definiranje problema istraživanja.....	1
1.2. Ciljevi i metode rada	1
1.3. Struktura rada.....	1
2. ANALIZA OSNOVNIH PREDUVJETA RAZVOJA	2
2.1. Geoklimatska obilježja	2
2.2. Gospodarski razvoj	5
2.3. Demografska obilježja	8
3. POTENCIJALI RAZVOJA TURIZMA	11
3.1. Analiza institucionalnih čimbenika	11
3.2. Analiza turističke ponude.....	12
3.2.1. Atraktivni elementi turističke ponude	12
3.2.2. Komunikacijski elementi turističke ponude	18
3.2.3. Receptivni elementi turističke ponude	19
3.3. Analiza turističke potražnje	23
4. PERSPEKTIVE BUDUĆEG RAZVOJA TURIZMA U ŽUPANIJI SREDIŠNJA BOSNA.....	27
5. ZAKLJUČAK.....	29
LITERATURA	31
SAŽETAK.....	33
SUMMARY	33

1. UVOD

1.1. Definiranje problema istraživanja

Županija Središnja Bosna u Bosni i Hercegovini raspolaže brojnim resursima za razvoj turizma od kojih većina čini poznate turističke atrakcije u Županiji, no neki od njih nisu adekvatno valorizirani ili je potrebno uložiti dodatni napor kako bi se pozicionirali na tržište za ciljani segment turista. Kroz rad će se nastojati definirati postojeće turističke atrakcije kroz atraktivne, komunikacijske i receptivne elemente kako bi se utvrdilo trenutno stanje turizma na ovom području te analizirao potencijalni razvoj i njegove perspektive.

1.2. Ciljevi i metode rada

Cilj istraživanja je identificiranje i analiza čimbenika koji utječu na razvoj županije Središnja Bosna te preporuke za njihovu optimalnu valorizaciju kroz razvoj turizma. Metode rada uključuju deskriptivnu, povijesnu, komparativnu, te metode analize i sinteze te dedukcije i indukcije.

1.3. Struktura rada

Rad je podijeljen na jedanaest (11) poglavlja kroz koje će biti analizirani osnovni preduvjeti razvoja turizma u Županiji Središnja Bosna, kroz geoklimatska obilježja, gospodarski razvoj te analizu demografske strukture. Nadalje, analizirat će se potencijali razvoja turizma koji uključuju turističku ponudu sa atraktivnim, receptivnim i komunikativnim elementima, kao i potražnju za turističkim dobrima ovog područja. Uz ponudu i potražnju, analizirat će se i institucionalni okvir koji djeluje na razini županije. Nakon toga, slijede preporuke i moguće perspektive za razvoj turizma na području Županije Središnja Bosna te mogućnost valorizacije postojećih resursa na ovome području. I na kraju slijedi cjelokupni zaključak rada.

2. ANALIZA OSNOVNIH PREDUVJETA RAZVOJA

2.1. Geoklimatska obilježja

Županija Središnja Bosna je šesta od ukupno deset županija u Federaciji Bosne i Hercegovine te predstavlja geografsku jezgru Bosne i Hercegovine. Obuhvaća površinu od 3189 km² i graniči sa Zeničko-dobojskom županijom, Sarajevskom županijom, Hercegovačko-neretvanskom županijom, Hercegbosanskom županijom te sa manjim dijelom bosanskohercegovačkog entiteta Republike Srpske. Sjedište Županije je u Travniku, a sastoji se od dvanaest (12) općina, a to su: Bugojno, Busovača, Dobretići, Donji Vakuf, Fojnica, Gornji Vakuf-Uskoplje, Jajce, Kiseljak, Kreševo, Novi Travnik, Travnik i Vitez. Na području Županije Središnja Bosna 1991. godine živjelo je 338.979 stanovnika, a 1999. godine 270.000 stanovnika.¹ Ovaj podatak je prikaz značajnog utjecaja ratnih zbivanja devedesetih godina prošlog stoljeća, zbog čega je počeo trend iseljavanja stanovništva koji je u tijeku i danas. Prema posljednjem popisu stanovništva, u Županiji živi 254.686 stanovnika. U razdoblju od 1991. do 2013. godine, definirana je nova općina Dobretići. Sve općine u Županiji bilježe pad stanovništva tijekom godina, dok u najvećem dijelu općina Donji Vakuf, zatim Jajce i Travnik.

Županiju čini brdsko-planinsko područje koje se pruža pravcem sjeverozapad-jugoistok, unutar kojeg se posebno izdvajaju tri riječne doline. Na zapadu se nalazi dolina Vrbasa, dok su na istoku doline Lašve i Fojnice. Srednjobosansko škriljavo gorje predstavlja kompaktnu granicu između ovih dolinsko-kotlinskih proširenja.² Istaknute planine su Vranica (2110 metara), Vlašić (1910 metara), Bitovnja (1700 metara), Kruščica (1650 metara), Galica (1627 metara), Raduša (1510 metara) te Volujak (1210 metara). Oko 55% teritorija Županije obuhvaća područje od 500 do 1000 metara nadmorske visine, dok oko 32% obuhvaća područje od 1000 do 1500 metara nadmorske visine.

¹ <https://sbk-ksb.gov.ba/>

² Mutabdžija, G. (2018.): Regionalna geografija Bosne i Hercegovine, str. 312.

Slika 1. Karta Županije Središnja Bosna

Izvor: Turistička zajednica SBK/KSB

Klima može biti komplementaran turistički resurs prema intenzitetu djelovanja, ali može i samostalno djelovati na odluku turista za putovanjem u određenu destinaciju. Klimatski elementi koji čine ovo područje privlačnim za turiste uključuju:

- Insolaciju
- Vlažnost zraka
- Temperaturu zraka
- Količinu i vrstu oborina

Županija Središnja Bosna je pod utjecajem kontinentalne klime koja oscilira u ovisnosti od riječnih dolina i nadmorskih visina. Najtopliji mjesec je srpanj sa srednjom temperaturom u dolinama oko 18,3 °C. Prosječne temperature u siječnju su negativne i iznose od -2 do -3°C. Srednje temperature zraka u dolinama iznose oko 10,7°C te su godišnja doba jako izražena. Vlažnost zraka tijekom godine u prosjeku iznosi 74%, dok količina padalina na godišnjoj razini u prosjeku iznosi 861,6

litara po m².³ Navedeni podatci predstavljaju srednju vrijednost količine padalina i temperature zraka na godišnjoj razini posljednjih pet godina. Prema Koppenovoj klasifikaciji klime koja se temelji na prosječnim višegodišnjim mjesečnim pokazateljima temperature i padalina, na području Županije je većinom zastupljena umjereno topla i vlažna klima sa toplim ljetom (Cfb klasifikacija) te u manjem omjeru umjereno vlažna klima sa svježim ljetom (Dfc klasifikacija). Broj dana sa snježnim pokrivačem se povećava od sjevera prema jugu te ovisi o nadmorskoj visini kao i trajanje snježnog pokrivača. Stoga na područjima veće nadmorske visine, gdje se tijekom godine najduže zadržava snježni pokrivač, postoji potencijal za razvojem zimskog turizma. Meteorološke stanice na području Županije imaju gradovi Bugojno i Jajce te novootvorena stanica u Novom Travniku. U nastavku, u tablici 1 su prikazane vrijednosti važnih meteopojava koje su karakteristične za Županiju, a izmjerene su u meteorološkoj stanici Bugojno u razdoblju od 2015. do 2019. godine.

Tablica 1. Vrijednosti važnijih meteopojava na području Županije Središnja Bosna

	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.
SREDNJE GODIŠNJE VRIJEDNOSTI					
Pritisak zraka, u mb	953,7	952,5	952,9	951,5	951,6
Temperatura zraka, u °C	10,3	10,03	10,4	11	11
Relativna vlažnost zraka, u postocima	73	77	74	75	74
Oblačnost (osmina)	4,8	5	4,6	5,4	4,8
GODIŠNJE VRIJEDNOSTI					
Apsolutna maksimalna temperatura zraka, u °C	36,4	36	38,5	33,6	35,4
Apsolutna minimalna temperatura zraka, u °C	-17,4	-16,5	-26,4	-14,4	-13,1
Količina padavina, po l/m ²	808,8	842,3	911,6	778,2	995,6
Broj dana s padavinama (> 0,1 mm)	122	162	140	163	158
Broj dana sa snježnim pokrivačem (> 1mm)	69	31	54	47	47
Maksimalna visina snježnog pokrivača (u cm)	32	33	12	40	40
Trajanje sijanja Sunca (u satima)	1.837,10	1.669,2	2.076	1.679	1.899,4

Izvor: Federalni hidrometeorološki zavod, <https://fhmzbih.gov.ba/latinica/>

Sa hidrografskog aspekta, cijela Županija pripada Crnomorskom slijevu. Područje Županije je podijeljeno na slijevove rijeke Vrbas i rijeke Bosne. Hidrografska mreža je jako dobro razvijena i ovo područje ima veće vodno bogatstvo (21 l/s km²) od prosječnog Bosne i Hercegovine

³ Federalni hidrometeorološki zavod, <https://fhmzbih.gov.ba/latinica/>

u slivu rijeke Save (18 l/s km²), ali znatno manje od prosječnog u slivu Jadranskog mora (35 l/s km²).⁴ Rijeke predstavljaju značajnu priliku za razvoj sportsko-rekreacijskog turizma te ih krasi brojne kuriozitetne pojave kao što su slapovi, vodopadi, ponori, kanjoni i klisure. Smjer prometnosti u pravcu sjever-jugoistok-zapad određuju rijeke Vrbas i Lašva, najveće rijeke u Županiji. Pored navedenih rijeka, u veće tokove Županije spadaju Pliva, Lepenica, Fojnička rijeka, te vodotoci Bile, Ugra, Kozice i Jasenice koji su pogodni za razvoj ribolovnog turizma. Na području općine Kiseljak su prisutne alkalijske i zemnoalkalijske vode o kojima postoji pisani dokument još iz četrnaestog stoljeća. Premda se danas Banja Kiseljak ne koristi u ljekovite svrhe zbog devastacije lječilišnih kapaciteta tijekom proteklog ratnog perioda, mineralna voda u Kiseljaku se koristi isključivo za flaširanje. S druge strane, općinu Fojnica karakteriziraju hipotermalne vode kao što su u Fojničkoj banji, gdje je terenskim istraživanjem utvrđen kapacitet izvora od oko 150 litara po sekundi, s maksimalnom radiaktivnošću vode od 67 megadžula.⁵ Banja Reumal Fojnica koristi prirodne ljekovite termomineralne radioaktivne vode u svrhe fizikalne medicine i rehabilitaciju sustava za kretanje te predstavlja jednu od najopremljenijih ustanova specijaliziranih za to područje medicine u Bosni i Hercegovini. Ljekovita mineralna voda u Fojnici je ugljikovodično-kalcijsko-magnezijskog tipa te je prosječna temperatura vode 28,9 °C.

Pored termalnih izvora, hidrografski turistički motiv Županije predstavljaju i jezera. Na prostoru Županije Srednja Bosna se nalazi Prokoško jezero u općini Fojnica te Veliko i Malo jezero na rijeci Plivi u općini Jajce. Na području općine Fojnica je smješteno Prokoško jezero, koje se nalazi na jugoistočnoj strani Vranice, na nadmorskoj visini od 1485 metara te se ubraja u skupinu najviših planinskih jezera u Bosni i Hercegovini. Veliko (površine 1,2 km² i maksimalne dubine od 36 metara) i Malo jezero (površine 0,2 km² i maksimalne dubine od 24 metra), zajedničkim imenom Plivska jezera, se nalaze na udaljenosti od oko 4 kilometra od grada Jajce. Jezera su odvojena uskom vapnenačkom gredom, a mjerenja temperature površinskog sloja vode u ljetnim mjesecima pokazuju temperaturu do 18,6 °C, što privlači veliki broj kupača.

2.2. Gospodarski razvoj

Gospodarstvo Županije Središnja Bosna se temelji na prerađivačkoj industriji koja uključuje metalnu, drvno-prerađivačku, tekstilnu, sekundarne sirovine, kožnu obuću i grafiku. Na

⁴ Korjenić, A., Hurem, N. (2017.): Identifikacija i valorizacija hidrografskih turističkih atraktivnosti Srednjobosanskog kantona, str. 21.

⁵ Ilić, str. 22.

području Županije dominiraju trgovina, s najvećim prodajnim kompleksom PC-96 u općini Vitez, te poljoprivredna proizvodnja koja se odvija na 34% poljoprivrednih površina od ukupne površine Županije. Najvažnija grana poljoprivrede je stočarstvo u kojoj se najviše uzgajaju goveda, ovce, konji i koze, dok u području poljoprivredne kulture dominiraju žitarice (kukuruz, pšenica, ječam, raž i zob), povrće (krumpir, grah, kupus, luk) te stočna hrana (djetelina, stočna repa). Budući da skoro ne postoje adekvatni sustavi za navodnjavanje te za zaštitu od raznih vremenskih nepogoda, prinosi navedenih poljoprivrednih kultura variraju u ovisnosti od vremenskih prilika. Ekonomski resursi ovog područja su iznimno važni kako za razvoj Županije tako i Bosne i Hercegovine. Energetske sirovine koje se izdvajaju su lignit u dolini Vrbasa, prirodni plin na području grada Kiseljak te mrki ugljen u Lašvanskoj dolini. Osim toga, postoje i druge industrijske mineralne sirovine kao što su aluminijske rude na području planine Radovan, rude gipsa na području Uskoplja i Donjeg Vakufa te brojni građevinski materijali koji uključuju vapnenac, mramor i glinu.⁶

Statistički podaci iz 2017. godine pokazuju da je u Županiji ostvaren pad fizičkog obujma industrijske proizvodnje, dok je važno uzeti u obzir činjenicu da je indeks rasta industrijske proizvodnje u Županiji u razdoblju od 2012. do 2016. bio znatno iznad prosjeka Federacije BiH. U godinama koje su slijedile, 2018. i 2019. godine je u Županiji ostvaren rast fizičkog obujma industrijske proizvodnje u odnosu na prosjek Federacije BiH.⁷ Industrijske zone u Županiji se dijele na zelene industrijske zone (stvaranje poslovnih zona na potpuno novim lokacijama), smeđe industrijske zone (ulaganje u poslovnu zonu koja je stvorena od već korištenog zemljišta i objekata u urbanim/industrijskim centrima), poljoprivredne i turističke zone. S aspekta popunjenosti, industrijske zone su u prosjeku popunjene do 50%, što nadalje pokazuje da postoji prostor za proširenje djelatnosti postojećih poduzeća te ulazak novih poduzeća.

Što se tiče broja zaposlenih osoba u Županiji, podaci Federalnog zavoda za statistiku bilježe konstantan rast broja zaposlenih osoba u razdoblju od 2013. do 2019. godine. Tablica 2 u nastavku prikazuje pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba te plaća na razini godišnjeg prosjeka u Županiji Središnja Bosna, a pokazatelj je 2017. godine dostigao broj od 49.650 zaposlenih u odnosu na 2016. godinu kada je broj zaposlenih iznosio 43.474, što predstavlja najveći rast u

⁶ <https://sbk-ksb.gov.ba/hr/o-kantonu.html>

⁷ Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.-2027. godina, str. 26-27.

danom razdoblju. Pokazatelj broja nezaposlenih osoba tijekom zadanog razdoblja bilježi kontinuiran pad, dok najveću promjenu bilježi 2016. godina u kojoj broj nezaposlenih osoba iznosi 38.748, u odnosu na 2015. godinu gdje je broj nezaposlenih iznosio 40.848. Prosječna neto plaća u Županiji tijekom zadanog razdoblja nema značajnih promjena u iznosu, dok 2018. godine raste za 25 Konvertibilnih maraka u odnosu na 2017. godinu, te u 2019. godini iznosi 759 konvertibilnih maraka, što prikazuje rast za 36 konvertibilnih maraka u odnosu na 2018. godinu. Najveći broj zaposlenih u Županiji u 2017. i 2018. godini bilježi općina Travnik, potom slijede općina Vitez i Bugojno, dok najmanji broj zaposlenih ima općina Dobretići.⁸

Tablica 2. Pregled zaposlenih i nezaposlenih osoba te plaća na razini godišnjeg prosjeka u Županiji Središnja Bosna

Godina	Srednjobosanski kanton			Federacija Bosne i Hercegovine		
	Zaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Prosječna netoplaća (u KM)	Zaposlene osobe	Nezaposlene osobe	Prosječna netoplaća (u KM)
2013.	38.975	41.711	698	435.113	391.942	835
2014.	40.745	41.804	678	443.587	392.265	833
2015.	41.615	40.848	673	450.121	389.865	830
2016.	43.474	38.748	678	457.974	372.207	839
2017.	49.650	36.799	698	505.201	349.699	860
2018.	50.957	34.777	723	519.800	329.907	889
2019.	51.583	32.775	759	531.483	307.864	928

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama, <http://fzs.ba/>

Iznos prosječne neto plaće po općinama u Županiji tijekom razdoblja od 2015. godine do 2019. godine prikazan je u tablici 3. Najveća prosječna neto plaća je ostvarena u općini Dobretići 2017. godine sa iznosom od 1.055 KM, dok je najmanja prosječna neto plaća ostvarena 2015. godine u općini Vitez u iznosu od 600 KM. Od 2015. godine, prosječna neto plaća svih općina je kontinuirano rasla, te u 2019. godini dosegla iznos od 759 KM. Tablica 3 također sadrži izračun indeksa koji prikazuje promjenu iznosa prosječne neto plaće 2019. godine u odnosu na 2015. godinu, te iz tih podataka se zaključuje da je najmanja stopa rasta prosječne neto plaće zabilježena u općini Travnik, gdje je iznos 2019. godine veći za 18,09% u odnosu na 2015. godinu. Najveća

⁸ Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.-2027. godina, str. 34-35.

stopa rasta prosječne neto plaće je zabilježena u općini Kreševo, gdje je iznos prosječne neto plaće u 2019. godini porastao za 33,08% u odnosu na 2015. godinu.⁹

Tablica 3. Prosječna neto plaća po općinama u Županiji Središnja Bosna

Općina	Prosječna netoplaća					Indeks (2019./2015.)
	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	
Bugojno	642	642	632	641	640	0,997
Busovača	724	709	720	755	772	1,066
Dobretići	872	913	1.055	1.091	1.045	1,198
Donji Vakuf	688	687	689	727	804	1,169
Fojnica	747	735	763	791	790	1,058
Gornji Vakuf – Uskoplje	681	688	669	684	673	0,988
Jajce	826	827	863	906	928	1,123
Kiseljak	630	625	638	684	710	1,127
Kreševo	659	658	815	867	877	1,331
Novi Travnik	748	773	766	768	786	1,051
Travnik	652	661	684	707	770	0,118
Vitez	600	607	640	668	717	1,195
Ukupno	673	678	698	723	759	1,128

Izvor: Federalni zavod za statistiku, Srednjobosanski kanton u brojkama, <http://fzs.ba/>

2.3. Demografska obilježja

Demografija je znanost koja se bavi proučavanjem stanovništva te analizom osnovnih demografskih pokazatelja kao što su natalitet, mortalitet i prirodni prirast. Popis stanovništva predstavlja najvažniji demografski podatak kojim se utvrđuje ukupan broj stanovnika (ukupna populacija) neke države ili naselja. Natalitet označava broj rođenih u nekoj populaciji u određenom vremenskom razdoblju, dok mortalitet predstavlja broj umrlih u nekoj populaciji u određenom vremenskom razdoblju. Prirodni prirast jest razlika između rodosti (nataliteta) i smrtnosti (mortaliteta) stanovništva u određenom vremenskom razdoblju. Kod analize demografskih obilježja određenog područja, važno je i proučiti strukturu ekonomske aktivnosti stanovništva, gdje spada stanovništvo u dobi od 10-14 godina odnosno radno sposobno stanovništvo, te stanovništvo u dobi od 60-64 godine odnosno stanovništvo koje nije radno sposobno.

⁹ Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.-2027. godina, str. 36.

Rezultati posljednjeg popisa stanovništva koji je proveden 2013. godine pokazuju da na području Županije živi 253.592 stanovnika, što čini 10,85% stanovništva Federacije BiH. Podaci iz 1991. godine pokazuju da je Županija brojala 338.979 stanovnika, dok je 1999. godine zbog ratnih zbivanja i iseljavanja ta brojka opala na 270.000 stanovnika. Trend iseljavanja se i dalje nastavlja tijekom prvog desetljeća 21. stoljeća, stoga broj stanovnika u razdoblju od 2015. godine do 2019. godine konstantno opada, te se procjenjuje da je u 2019. godini 249.879 stanovnika. Tablica 4 prikazuje dobnu strukturu u Županiji kroz razdoblje od 2015. godine do 2019. godine, uzimajući u obzir dobne intervale mladog stanovništva odnosno dobnog intervala od 0 do 14 godina, zatim zrelo stanovništvo odnosno radno sposobno stanovništvo, intervala od 15. do 64. godine te staro stanovništvo od 65. godine i više. Iz tablice se može uočiti smanjenje stanovništva u dobnom intervalu 0-14 godina, te povećanje broja stanovnika koji su starije dobi, u intervalu od 65. godine i više.¹⁰

Tablica 4. Dobna struktura u Županiji Središnja Bosna

	Dobni intervale			
	Ukupno	0 – 14	15 – 64	65 i više
2015. godina				
Srednjobosanski kanton	252.682	46.629	179.935	26.118
Federacija Bosne i Hercegovine				
2016. godina				
Srednjobosanski kanton	251.973	48.500	178.978	24.495
Federacija Bosne i Hercegovine	2.206.231	408.724	1.556.536	240.971
2017. godina				
Srednjobosanski kanton	251.434	38.272	180.126	33.036
Federacija Bosne i Hercegovine	2.201.193	330.667	1.550.130	320.396
2018. godina				
Srednjobosanski kanton	250.825	37.336	179.229	34.260
Federacija Bosne i Hercegovine				
2019. godina				
Srednjobosanski kanton	249.879	36.307	178.018	35.554
Federacija Bosne i Hercegovine	2.190.098	320.184	1.526.894	343.020

Izvor: Srednjobosanski kanton u brojkama, Federalni zavod za statistiku, <http://fzs.ba/>

¹⁰ Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.-2027. godina, str. 17.

Prirodni prirast stanovništva u Županiji je pretežno negativan u svim općinama, dok općina Vitez jedina bilježi pozitivan prirodni prirast stanovništva tijekom spomenutog razdoblja od 5 godina. Ostatak općina bilježi pozitivan prirodni prirast samo u određenim godinama, kao što je općina Novi Travnik koja tek 2019. godine bilježi negativan prirodni prirast, nakon 4 godine pozitivnog prirasta. Također, općine Busovača i Dobretići su kroz 2017. godinu i 2015. godinu bilježile neutralan prirodni prirast, odnosno jednak nuli.¹¹

¹¹ Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.-2027. godina, str. 17.

3. POTENCIJALI RAZVOJA TURIZMA

3.1. Analiza institucionalnih čimbenika

Institucionalni čimbenici koji spadaju u okvir razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u Županiji su Vlada Županije, županijski organi uprave i županijske upravne organizacije, jedinice lokalne samouprave te organi za poslove razvojnog planiranja i upravljanja razvojem u županijama i jedinicama lokalne samouprave.¹² U sustav upravljanja razvojem koji je razvila Vlada Županije spada horizontalna koordinacija koja djeluje između ministarstava i vertikalna koordinacija koja djeluje između županijskih institucija, viših razina vlasti te jedinica lokalne samouprave u sastavu Županije. Ured za europske integracije, fondove, odnose s javnošću i kvalitet prema međunarodnom standardu Županije Središnja Bosna ima ključnu ulogu u provođenju navedenog sustava, te osim toga, obavlja tehničke poslove kao što su priprema akcijskih planova i godišnjih izvještaja o napretku u implementaciji. Pored Ureda, ulogu upravljanja razvojem ima i Kantonalni odbor za razvoj (KOR) u kojemu djeluju predstavnici svih županijskih ministarstava, kao i predstavnici privatnog i nevladinog sektora.

Ulogu razvoja, promicanja i unaprjeđenja turizma na području lokalnih zajednica kao i Županije Središnja Bosna u cjelini ima Turistička zajednica Županije Središnja Bosna. Ciljevi osnivanja Turističke zajednice uključuju poboljšanje općih uvjeta boravka turista, podizanje kvalitete turističkih i komplementarnih usluga, promociju turističkog proizvoda područja za koje je osnovana, razvijanje svijesti o gospodarskim, društvenim i drugim utjecajima turizma kao i važnosti samog turizma te poticanje razvoja turističke infrastrukture i pružanje turističkih informacija.¹³ Djelovanje Turističke zajednice je neprofitno te u cilju ostvarivanja javnog interesa u sferi turizma, a djelatnosti podrazumijevaju upravljanje resursima i dobrima koji su dati na upravljanje posebnim propisima od strane osnivača, organiziranje manifestacija, objavljivanje turističkih komercijalnih oglasa u medijima koji su od osnivača dati na upravljanje, prodavanje suvernira, turističkih brošura i karti te ulaznica kao i obavljanje drugih poslova koji su u javnom interesu i u funkciji razvoja turizma te nisu u suprotnosti sa zakonom kojim su propisani. Pored navedenog, neki od zadataka koje obavlja Turistička zajednica su razvijanje i promocije turizma u Županiji, integriranje turističke ponude Županije, organiziranje i provođenje raznih istraživanja

¹² Zakon o razvojnom planiranju i upravljanju razvojem u Federaciji Bosne i Hercegovine („Službene novine Federacije Bosne i Hercegovine“, broj 32/17)

¹³ Zakon o turističkim zajednicama Srednjobosanskog kantona („Službene novine Srednjobosanskog kantona“)

radi promocije turizma Županije, izrada planova i programa promocije turističkog proizvoda obrađujući pažnju na specifičnosti turističkog područja Županije, a u skladu sa marketiškom strategijom razvoja turizma u Županiji, obavljanje opće, turističke i informativne djelatnosti te prikupljanje, i sređivanje turističkih informacija te stavljanje istih na raspolaganje javnosti.

3.2. Analiza turističke ponude

Turistička ponuda se definira kao količina roba i usluga koje se nudi turistima na određenom turističkom tržištu, u određeno vrijeme i po određenoj cijeni. U najširem smislu, turistička ponuda podrazumijeva sve društvene i gospodarske subjekte jedne zemlje koji na direktan ili indirektan način pridonose širenju i različitosti ukupne ponude i mogućem povećanju turističke potrošnje, kao ekonomske rezultante privremenog boravka domaćih ili inozemnih turista.¹⁴ Čimbenici koji utječu na turističku ponudu su: društvo (društveni poredak, vrijednosti i norme, slobodno vrijeme, kulturno-povijesna ponuda), gospodarstvo (stupanj gospodarske razvijenosti, cijene i devizni tečajevi, infrastruktura, radna mjesta i uvjeti proizvodnje), okolina (klima, geografski položaj, pejzaž, flora i fauna), potražnja (ukusi, motivi, moda), država (zakonodavstvo, carinski, granični i devizni propisi, međunarodni odnosi) i gospodarski subjekt/poduzetnik (stupanj razvijenosti tehnike i tehnologije, razvijenost poduzetništva, ponuda radne snage i troškovi proizvodnje).¹⁵ U obilježja koja karakteriziraju turističku ponudu spadaju:

- Heterogenost
- Neelastičnost
- Statičnost
- Sezonski karakter
- Diverzificiranost

3.2.1. Atraktivni elementi turističke ponude

Turističke atrakcije predstavljaju privlačno obilježje destinacije, odnosno turističke resurse koji su prilagođeni tako da budu spremni za turističko razgledavanje i uživanje u istima. Atraktivni elementi ponude se mogu podijeliti na prirodne atraktivne elemente i društvene atraktivne elemente ponude. Pod prirodne atraktivne elemente ponude spadaju klima, reljef, flora i fauna,

¹⁴ Petrić, L. (2019.): Uvod u turizam, Ekonomski fakultet Split, str. 161.

¹⁵ Freyer, W. (1998.) Tourismus – Einfuhrung in die Fremdenverkehrs Oekonomie, 6. Auflage, R. Oldenburg Verlag: Munchen, Wien, str. 103.

hidrografski elementi te određene prirodne pojave. Društveni atraktivni elementi ponude uključuju sve atrakcije stvorene od strane čovjeka, u prošlom ili sadašnjem vremenu, kao što su kulturno-povijesni spomenici, kulturne ustanove, sportske i gospodarske ustanove, festivali i manifestacije te obrazovne institucije.

Općina Bugojno se nalazi u gornjem toku rijeke Vrbas, smještena u Skopaljskoj dolini, te je bogata crnogoričnim i bjelogoričnim šumama te autohtonim divljačima. Okružena je planinama Kalin, Rudina te Stožer. Pored prirodnog bogatstva, Bugojno je bogato kulturno-povijesnim spomenicima među kojima se izdvajaju prapovijesno naselje Pod, Crkvina (Grudine) u Čipuljiću, Stari grad Vesela straža, Rustempašića kula i Sulejmanpašića kula u Odžaku te Turbe Malkoča i Skenderpašića u Kopčiću. Bugojno se razlikuje po tome što ne posjeduje karakteristike orijentalno-islamskog i orijentalno-balkanskog grada kao ostali bosanskohercegovački gradovi. Važno je spomenuti i „Ad Matricem“ odnosno rimsku vojničku utvrdu koja je uvrđena na ovim prostorima zbog zaštite jednog od rimskih puteva koji su spajali Dalmaciju i Hercegovinu sa Srednjom Bosnom i Panonijom.

Općina Busovača ima povoljan geografski položaj, nalazi se u centru Bosne i Hercegovine te predstavlja vezu Lašvanske i Lepeničke doline. Grad okružuju brežuljci i planine prekrivene šumskim pokrovom. Osim ostataka rimske kulture pronađene na području ove općine, u Busovači se nalaze Grad Medvjedgrad iz 12. stoljeća, utvrda Hum, Kastela na planini Zahor gdje su očuvane sobe u stijenama i katoličko groblje, Sulejmanbegova džamija u centru naselja iz 16. stoljeća, te Crkva sv. Ante Padovanskog koja predstavlja nacionalni spomenik općine.

Područje općine Donji Vakuf je pretežno brdsko-planinskog karaktera, bogato crnogoričnim šumama i plemenitom divljači što predstavlja potencijal za razvoj lovnog, ribolovnog te rekreacijskog turizma. Na području općine se nalaze i brojni planinski vrhovi preko 1000 metara nadmorske visine kao što su Komar, Radovan, Vranica, Radalj, Kalin i drugi, dok rijeka Vrbas dijeli općinu na dva jednaka dijela. S kulturno-povijesnog aspekta, u općini se nalaze Handanija džamija u Pruscu, kasnoantička bazilika u Oborcima, Stari grad Prusac, Pruščakova džamija u Pruscu, Sahat-kula te kasnoantička grobnica i ostaci sakralnog objekta na lokalitetu Studena Česma. Posebnost turizma općine Donji Vakuf se nalazi u mjestu Prusac gdje se već 500 godina održava Ajvatovica, najveće dovište muslimana u Europi. Mjesto poznate legende o Ajvaz-

dedi se može posjetiti i danas, nalazi se ispod planine Šuljage, na izvoru udaljenom oko 6 kilometara od grada Prusca.

Vodeće mjesto u području zdravstvenog turizma u Bosni i Hercegovini predstavlja općina Fojnica. Nalazi se na povoljnoj nadmorskoj visini uz odgovarajuću klimu te posjeduje ključni faktor koji privlači turiste – izvor ljekovite termalne vode. U odnosu na ukupnu površinu općine, 20% površine zauzimaju visoravni, 16% površine pašnjaci te 10% površine čine polja.¹⁶ Od prirodno atraktivnih elemenata, važno je spomenuti planinski prsten Šćita, Zahora, Vranice i Bitovnje, te Prokoško jezero na planini Vranici. Pored navedenog, važan hidrografski element predstavljaju slapovi Kozice koji se sastoje od tri vodopada visine od 10 do 20 metara. Kulturno-povijesna obilježja se očituju kroz muzejsku zbirku i bibliotečki fond franjevačkog samostana Duha Svetoga, kao i sama prirodno-graditeljska cjelina Crkve Svetoga Duha i Franjevačkog samostana. Nadalje, nacionalni spomenici ovog područja su Musafirhana (Salihagića kuća), Nakšibegijska tekija u Živčićima, Stari grad Kozograd te Tekija na Oglavku. Turističku ponudu općine Fojnica obogaćuje i manifestacija „Fojničko ljeto“ koja se organizira svake godine te predstavlja splet kulturnog, sportskog i zabavnog programa.

Zapadni dio Županije zauzima općina Jajce, smještena na ušću rijeka Plive i Vrbasa. Grad Jajce okružen je planinama, od kojih se izdvaja planina Ranča sa Suhim Vrhom, iznimno bogate mineralima, ljekovitim biljem i divljači. Najvažniju prirodnu turističku atrakciju predstavljaju Plivski vodopadi, koji su visoki 20 metara i jedini vodopadi u svijetu koji se nalaze u centru grada. Mogućnosti za rekreaciju kao što su ribolov, kajak, kanu, skokovi, plivanje, te aktivnosti na obali poput odbojke, vožnje bicikla ili šetnje pružaju Veliko i Malo Plivsko jezero. Između Plivskih jezera se nalaze „Mlinčići“, povijesne vodenice izgrađene 1562. godine te spadaju u zaštićeni kulturni krajolik. Jajce se naziva i „muzejom pod vedrim nebom“ budući da je obilježen rimskim, turskim, austrougarskim carstvima te nazvan i prijestolnicom bosanskih kraljeva. Na području općine se njeguju 22 nacionalna spomenika, od kojih se posebno ističe naznačajniji antički spomenik u Bosni i Hercegovini, hram boga Mitre iz 4. stoljeća, srednjovjekovna Tvrđava (kastel) koja je izgrađena u doba izgradnje samog grada, katakombe koje se nalaze pod zemljom, uklesane u stijenu, te predstavljaju podzemnu grobnicu posljednjeg bosanskog kralja. U nacionalne spomenike ovog područja spadaju i crkva sv. Ive Krstitelja u mjestu Podmilačje gdje se 24. lipnja

¹⁶ www.tzsbk.com/fojnica (Arhiva, 29.12.2019. godine)

svake godine okuplja desetak tisuća hodočasnika iz cijele Europe, franjevački samostan iz 19. stoljeća u kojemu se čuvaju kosti posljednjeg bosanskog kralja Stjepana Tomaševića te džamija Esme-sultanije koja je posljednja građevina izgrađena pod kupolom na teritoriji Bosne i Hercegovine. Važno je spomenuti i Etno muzej Jajce, koji svjedoči o tradiciji i običajima života ovog kraja, a pored zbirke prirodnih bogatstava, u muzeju su prisutne radionice tkanja i veza. Muzej Drugog zasjedanja AVNOJ-a posjeduje zavidan broj knjiga i časopisa kojima se nastoji očuvati sjećanje na antifašističku borbu na prostoru bivše Jugoslavije.

Slika 2. Plivski vodopad

Izvor: <https://jajce.ba/turizam/>

Općina Kiseljak se nalazi na obalama rijeka Lepenice, Fojnice i Kreševčice, a okružuju je brda s nadmorskom visinom od 700 do 1423 metra kao što su Jasikovica, Graščica, Berberuša i Zahor. Najpoznatija atrakcija po kojoj se Kiseljak razlikuje od ostalih gradova jest mineralna voda – kiseljak s kojom raspolaže. Pored radioaktivnog plina i blata, ovo područje raspolaže i sa šumskim i rudnim bogatstvima te ima potencijal za razvoj planinskog, lovnog i ribolovnog turizma. Od gastronomske ponude valja spomenuti Kiseljačke pogačice, koje se tradicionalno prave od kisele vode i domaćeg kajmaka te peku u peći na drva. Kulturna baština se ogleda kroz

povijesna područja u okviru općine, u koja se ubrajaju srednjovjekovna nekropola između sela Zabrđe i Toplice, ostaci kasnoantičke crkve posvećene sv. Luciji i nekropola sa stećcima u Podastinju te Stari grad Kaštele.

Kreševo je grad izuzetne prirodne ljepote, okružen visokim grebenima, brdima i netaknutim planinama te izvorima i potocima koji tisućama godina krasi ovo područje. Planinsko područje je dobro označeno pješačkim stazama što daje potencijal za privlačenje većeg broja avanturista. Na području Kreševa se nalazi i nekoliko desetaka jama i pećina, od kojih se izdvaja Oberska pećina u kanjonu rijeke Kostajnice, udaljena dva kilometra od općinskog središta. Krajem 14. stoljeća je osnovan franjevački samostan i crkva sv. Katarine u Kreševu koja danas ima i funkciju muzeja u kojemu se nalazi zbirka predmeta stolarskog, tkalačkog, krojačkog i opančarskog obrta te zbirka minerala i kristala. U muzeju se nalazi i sakralna zbirka te arhivske i književne građe, kao i rukopis fra Grge Martića, koji ima značajnu ulogu u proučavanju bosanskohercegovačke povijesti. Kulturno-povijesna područja ove općine podrazumijevaju i nekropolu sa stećcima na lokalitetu Klupe i Crvenjak u Komarima, Stari grad u Kreševu, Rimski most u selu Vrancij, sedam kuća u selu Vrancij – selo srednjovjekovnih rudara i kovača, te nekropola sa stećcima na lokalitetu Brdo (Križ) u Deževicama i na lokalitetu Kose u Crnićima.

Novi Travnik je među njegovim građanima poznatiji kao „Grad mladosti“, osnovan 14. lipnja 1949. godine za radnike novoosnovane tvornice „MMK Bratstvo“. Općina Novi Travnik je pretežno šumskog i planinskog reljefa, te djelomično ravničarskog, što nadalje stvara priliku za bavljenje lovom, ribolovom na rijeci Grlonici te raznim sportsko-rekreacijskim aktivnostima. Prva naseljena područja ove općine su dobila imena Ruda i Pećine zbog intenzivnog vađenja željezne rude tijekom rimskog doba. Kulturno-povijesnu osnovu čine stara dčamija u selu Šenkovići, nekropole sa stećcima Maculje, Bistro i Opara, nekropola Kaurlaš u Zagrlju, grob sa stećkom u selu Bistro, te nekropola žrtvama fašizma Smrike.

S prirodno-geografskog aspekta, općina Travnik je bogata kotlinama, kanjonima, klisurama, dolinama, špiljama te kraškim oblicima. Planina Vlašić, uz lokalitete Babanovac, Galica, Gostilj, Devečeni, Paljenik, Kraljica, Šantić te ostali lokaliteti uz gornji tok rijeke Ugar predstavlja turistički resurs za provođenje aktivnosti planinskog turizma. Osim toga, planina Vlašić je proglašena prirodnim dobrom i nalazi se na privremenoj listi nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine. Hidrografski elementi se mogu promatrati na planinskom prostoru, gdje se

ističe gornji tok rijeke Ugar sa svojim vodopadima Ugrić i Pljačkovac koji je zaštićen 1954. godine, te u gradskoj zoni se ubraja Plava voda, prirodni fenomeni rječice Hendek, dionice rijeke Lašve te izvori Dokuzi, Jala i Hazna. Zanimljivost je da se potencijal rijeke Ugar koristi za proizvodnju umjetnog snijega za zasnježavanje ski-staza tijekom zimskog razdoblja na planini Vlašić. Turistički resurs koji se izdvaja u gradskoj zoni je istočni ulaz u grad Travnik koji je nastao pod utjecajem kulturne slojevitosti samog grada, kao i pejzaži koji se prostiru sa Starog grada, Osoja, Bašbunara.

Kulturno-povijesno naslijeđe općine Travnik se očituje kroz rad Zavičajnog muzeja Travnik, koji djeluje od 1950. godine, te je danas jedini zavičajni muzej na području Županije Središnja Bosna. Sadrži arheološki lapidarij, kulturno-povijesnu zbirku, prirodoslovnu zbirku te knjižnicu. Područje travničke općine bogata je i značajnim arheološkim lokalitetima koji datiraju iz prapovijesnog doba, rimskog razdoblja te srednjeg vijeka. Među njima se izdvajaju neolitska naselja, ilirske gradine i tumulusi, ostaci rimskih naselja, nekropole sa stećcima te srednjovjekovne utvrde. Na području općine se nalazi sedamnaest nacionalnih spomenika u koje spadaju: Batalova grobnica u Turbetu, Crkva sv. Mihovila u Ovčarevu, Crkva Uspenja presvete Bogorodice u Travniku, Džamija u Gornjoj čaršiji i Sahat-kula u Travniku, Jeni džamija u Travniku, Kulturni pejzaž na Plavoj vodi, Fufićeva zadužbina u Travniku, neolitsko naselje Nebo u Han Biloj, ostaci rimskog naselja na Crkvini u Varošluku u Turbetu, Sahat-kula na Musali, Stari grad u Travniku, turbeta bosanskih vezira pod Lipom sa česmom, Zgrada nekadašnjeg Samostana i škole časnih sestara Milosrdnica u Travniku, zgrada Oficirskog doma u Travniku, Šarena (Sulejmanija) džamija u Travniku, mjesto i ostaci džamije s mejtefom u Bandolu te Židovsko groblje na Bojni u Travniku, dok se deset kulturnih dobara nalazi na privremenoj listi: Elči Ibrahim-Pašina medresa, Crkva sv. Ivana Krstitelja (Travnik), Lukačka džamija (Travnik), Varoška džamija, Turbe Ibrahim dede s haremom (Dolac na Lašvi), Župna crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije (Dolac), Franjevački samostan sv. Franje (Guča Gora), Groblje Gorica (Guča Gora), Vlašić – prirodno dobro te Isusovačka gimnazija sa crkvom (Travnik). Nadalje, posebnosti općine Travnik koje je čine jedinstvenom turističkom destinacijom se ogledaju kroz činjenicu da je Travnik jedini bosanskohercegovački grad sa dvije Sahat-kule, grad sa najvećim brojem turbeta (mauzoleja) u BiH, grad sa jedinim sunčanim satom u BiH, rodno mjesto nobelovca Ive Andrića, mjesto travničke gimnazije koju su podigli isusovci 1882. godine, grad u kojemu su tri groblja jedno uz drugo (židovsko, katoličko, muslimansko), mjesto rijetke parne lokomotive „Zupčanice“ iz

razdoblja Austrougarske monarhije, mjesto manifestacije „Kajganijada“ kojom se slavi prvi dan proljeća, mjesto autentične gastronomske ponude „Travničkih ćevapa“, mjesto tradicijske proizvodnje Travničkog/Vlašičkog sira, mjesto odgajivačnice pastirskog psa Tornjaka, te mjesto boravka autohtonog kratkokljunog travničkog goluba.¹⁷

Slika 3. Stari grad u Travniku (Travnička tvrđava)

Izvor: Turistička zajednica SBK/KSB

3.2.2. Komunikacijski elementi turističke ponude

U komunikacijske elemente turističke ponude se ubrajaju razne vrste prijevoznih sredstava i prometna infrastruktura koja ima funkciju povezivanja destinacije sa potencijalnim tržištima te o kojoj ovisi stupanj atraktivnosti određene destinacije.

Promatrajući zemljopisni položaj Županije, može se zaključiti da u vidu cestovnog prometa čini važno raskrižje bosanskohercegovačke, ali i europske prometne infrastrukture. Prisutna je visoka razina kategorizacije cestovne mreže u Županiji, a njezina gustoća iznosi 65,53/100km², što je više od državnog prosjeka. Upravljanje cestama je podijeljeno na federalne (magistralne ceste) – dužine oko 262 kilometra, županijske (regionalne ceste) – dužine oko 297,4 kilometra te

¹⁷ Strategija razvoja turizma općine Travnik 2018.-2022. (2018.), str. 50-52.

općinske (lokalne ceste) – dužine oko 1534,6 kilometara. Kroz Županiju prolaze magistralne ceste.¹⁸

- MC-5 Jezero – Jajce – Donji Vakuf – Travnik – Lašva
- MC-5.1 Kaonik – Zelena Meraja
- MC-16 Crna Rijeka – Jajce – Donji Vakuf – Bugojno – Kupreška Vrata
- MC-16.2 Bugojno – Gornji Vakuf-Uskoplje (Pridiž)
- MC-16.4 Bugojno – Okuka

Tijekom posljednjih sedam godina, ulaganja u prometnu infrastrukturu su provedena kroz obnovu regionalnih cesta. Nakon ratnih zbivanja devedesetih godina prošlog stoljeća, došlo je do promjene strukture i obujma prometa u odnosu na prijeratno stanje, te je potrebna rekonstrukcija većih dijelova regionalnih prometnica. Trenutno obnovljene mreže regionalnih prometnica zadovoljava potrebe prometa za sljedećih pet do sedam godina, nakon čega će biti potrebne dodatne obnove ili potpune rekonstrukcije.

3.2.3. Receptivni elementi turističke ponude

Pod receptivnim elementima turističke ponude podrazumijevaju se objekti koji služe za prihvatanje i prehranu gostiju te za rekreaciju prilikom njihovog boravka. Premda su atraktivni elementi ponude oni elementi koji inicijalno privlače turiste u destinaciju, bez receptivnih elemenata ne bi postojala turistička privreda niti razvijenost budući da receptivni elementi čine ekonomsku osnovicu destinacije. U širem smislu, receptivni elementi obuhvaćaju sve objekte i usluge koji neposredno služe turistima kao što su servisi, trgovine, radnje, komunalna infrastruktura i slično. U užem smislu, pod receptivne elemente spadaju ugostiteljski objekti za pružanje usluga smještaja i pružanja usluga hrane i pića. Dodatno, ugostiteljski objekti za pružanje usluga smještaja se dijele na osnovne kapacitete i dopunske (komplementarne) kapacitete. U osnovne kapacitete spadaju hoteli, turistička naselja, turistički apartmani i pansioni, dok u komplementarne kapacitete spadaju kampovi, kuće i stanovi za iznajmljivanje, objekti socijalnog turizma i luke nautičkog turizma.¹⁹

¹⁸ Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.-2027. godina, str. 61.

¹⁹ Petrić, L. (2019.) op.cit, str. 179.

Na području Županije se nalazi veći broj objekata privatnog smještaja, kao što su vikendice i kuće za iznajmljivanje. Hoteli nisu zastupljeni u velikom broju, ali se Hotel Plivsko jezero može izdvojiti kao posebno mjesto za odmor i rekreaciju pojedinaca i obitelji. Zavidne lokacije, nalazi se uz samu obalu Plivskog jezera, udaljen 4 kilometra od centra grada Jajca. Hotel sadrži potpuno renovirane moderne sobe i apartmane koji će zadovoljiti potrebe gostiju koji traže odmor i relaksaciju. S druge strane, za ljubitelje raznih aktivnosti, Hotel pruža usluge iznajmljivanja plovila idealnih za istraživanje jezera i posebnih životinjskih vrsta, zatim najam vožnje tandem biciklima koji su jedinstven način obiteljske zabave te dječji park za najmlađe posjetitelje.

Slika 4. Hotel Plivsko jezero, Jajce

Izvor: <https://adresarsporta.rs/apartmani-u-blizini-jezera-jajce/>

Zdravstveni turizam je, pored planinskog, glavni razlog dolaska gostiju u Županiju Središnja Bosna. Središte zdravstvenog turizma se nalazi u općini Fojnica, bogatoj termalnim ljekovitim izvorima. Lječilište „Reumal“ Fojnica je smješteno među padinama fojničkih brda, te predstavlja specijaliziranu ustanovu u području rehabilitacije, rekreacije, aktivnog odmora te programiranih sportskih aktivnosti. U ponudi su razne medicinske usluge, fizikalne procedure, specijalistički pregledi te wellness. Ukupni smještajni kapaciteti čine 520 kreveta podijeljenih u objektima Reumala i Nove bolnice, gdje se također nalaze i ugostiteljski sadržaji.

Najvažniji oblik turizma za razvoj turističkog sektora Županije Središnja Bosna, ali i Bosne i Hercegovine, zasigurno je planinski turizam. Ski centar Vlašić se nalazi na 28 kilometara udaljenosti od Travnika, sadrži ukupno 15 kilometara skijaških staza srednje teške i lagane kategorije. Vlašić je jedan od poznatijih ski centara u Bosni i Hercegovini, posjeduje sadržajnu vanpansionsku ponudu te veliki broj smještajnih kapaciteta od kojih je oko 800 ležaja u hotelskom smještaju i oko 11 000 ležaja u privatnom smještaju – vikendicama. Skijalište nudi i najam skijaške opreme te školu skijanja. Pored ski centra na Vlašiću, izdvajaju se i sportsko-rekreacijski centar Rostovo u općini Bugojno, ski centar Ranča u općini Jajce, sportsko-rekreacijski centar Raduša u Gornjem Vakufu-Uskoplju, skijaški centar Brusnica u blizini Fojnice, ski centar Pridolci u Busovači te Busovačka planina.

Slika 5. Ski centar Vlašić

Izvor: <https://www.azurtours.hr/skijanje/skijanje-bosna-hercegovina/vlasic-s111753/>

U turističkoj ponudi osnovnih kapaciteta smještaja se izdvaja turističko naselje Etno selo Čardaci u Vitezu. Nalazi se u blizini magistralne ceste M5 Zenica-Travnik te zauzima položaj uz obalu rijeke Lašve. Dio je ekološko-turističkog kompleksa u kojemu se pored Etno sela nalaze i restoran „Kod mlina“ te pivnica „rakijarnica „Kod crnog mačka“, vodeni park „Ribica“, ribnjak „Izmišljeni potok“ te 3 manja jezera, brojni izvori i potoci. Etno selo „Čardaci“ sadrži 15 etno kućica i motel „Čardak“, a posebnost ovog turističkog naselja se ogleda u smještajnim jedinicama koje su građene isključivo od prirodnih materijala u etno stilu. Motel „Čardak“ je modernog

karaktera, gdje se održavaju razne poslovne konferencije. U restoranu „Kod Mlina“ se nude brojni specijaliteti od uvijek svježije riječne ribe, te se u sklopu istog nalazi vinski podrum u kojemu se nalazi veliki izbor vrhunskih vina. I najzad, vodeni park „Ribica“ sadrži četiri bazena, plaže, kafiće, teren za odbojku na pijesku i badminton, te su svi bazeni i bazenska tehnika izgrađeni u skladu sa europskim standardima.

Slika 6. Etno selo „Čardaci“, Vitez

Izvor: <https://www.hocu.ba/index.php/hocuinfo/etno-selo-cardaci-oaza-ni-na-nebu-ni-na-zemlji/>

Objekti za pružanje usluga hrane i pića su široko rasprostranjeni po Županiji, ali se u tom aspektu posebno ističe Travnik i jedinstvena gastronomska ponuda travničkih ćevapa koju nudi. Značajno mjesto u tom pogledu zauzima ćevabdžinica „Hari“ u Travniku, čija obiteljska tradicija datira iz 1989. godine. Postoje manje regionalne razlike u izradi ćevapa, ali travnički ćevap se svojestvenim mirisom, ukusom i prepoznatljivom piticom izdvaja od ostale regionalne ponude. U Travniku je važno istaknuti i restoran „Lutvina kahva“ koji se nalazi na kulturnom pejzažu „Plava Voda“. Ono što ga čini prepoznatljivim brendom u ovom dijelu Bosne i Hercegovine je bogata povijest i tradicija. Događaj po kojemu je „Lutvina kafana“ ili „Rudolfova kafana“ ostala zapamćena se dogodio 1887. godine kada je austrijski princ Rudolf Habsburški poklonio zlatnih za obnovu kafane nakon što je ostao očaran ljepotom ambijenta.

3.3. Analiza turističke potražnje

Turistička potražnja se definira kao sposobnost određenog tržišnog segmenta potrošača da po određenim cijenama i u određenom vremenu konzumira određenu količinu proizvoda i usluga. Potražnja može biti inozemna i domaća, a za njezino formiranje su potrebne dvije osnovne pretpostavke: slobodno vrijeme i slobodna (raspoloživa) sredstva. Dakle, čovjeku je potrebno slobodno vrijeme izvan radnih obveza kako bi zadovoljio svoje turističke potrebe, te s druge strane, čovjek mora podmiriti primarne potrebe kao što su stanovanje, hrana i odjeća, te će preostali budžet upotrijebiti za sekundarne potrebe koje uključuju zabavu, rekreaciju i konkretno, turističko putovanje. Najznačajnije karakteristike turističke potražnje su: dislociranost od turističke ponude, heterogenost odnosno različiti faktori koji različitim intenzitetom djeluju na donošenje odluka o turističkoj aktivnosti, elastičnost odnosno promjena turističke potražnje u odnosu na kretanje cijena ili dohotka stanovništva te sezonski karakter odnosno dijeljenje turističke sezone na ljetnu i zimsku.

U nastavku, tablica 4 prikazuje dolaske i noćenja turista u Županiji u razdoblju od 2016. do 2019. godine, u ovisnosti od tipa objekta za pružanje smještaja u kojemu su boravili. Dolasci tijekom razdoblja sveukupno bilježe rast, te 2019. godine ukupno iznose 54028. Pritom, veći udio u ukupnom broju dolazaka zauzimaju domaći turisti, čiji broj također raste tijekom zadanog razdoblja. Noćenja turista tijekom razdoblja se povećavaju, te brojka 2019. godine iznosi 90 381. U ukupnom broju noćenja turista, veći udio imaju strani turisti, čiji se broj povećava tijekom zadanog razdoblja, za razliku od domaćih turista čija brojka od 2016. do 2019. godine opada. Treba spomenuti da je broj dolazaka i noćenja turista mnogo veći od predstavljenih statističkih podataka, iz razloga što privatni smještaj nije statistički obrađen, a čini najveći dio smještajne ponude Županije.

Tablica 5. Dolasci i noćenja turista u Županiji Središnja Bosna u razdoblju od 2016. do 2019. godine

	Dolasci turista			Noćenja turista		
	Ukupno	Domaći	Strani	Ukupno	Domaćih turista	Stranih turista
2016.	44.936	27.483	17.453	81.952	50.357	31.595
Hoteli i sličan smještaj	41.454	25.529	15.925	75.360	46.232	29.128
Odmarališta i slični objekti	1.383	564	819	2.561	1.289	1.272
Kampovi i prostor za kampiranje	585	190	395	998	283	715
Ostali smještaj	1.514	1.200	314	3.033	2.553	480
Broj ležaja	1.864					
2017.	48.132	27.733	20.399	88.194	50.439	37.755
Hoteli i sličan smještaj	43.819	25.139	18.680	78.977	44.989	33.988
Odmarališta i slični objekti	912	536	376	2.743	1.272	1.471
Kampovi i prostor za kampovanje	1.307	247	1.060	2.213	404	1.809
Ostali smještaj	2.094	1.811	283	4.261	3.774	487
Broj ležaja	1.742					
2018.	47.142	25.885	21.257	85.427	46.590	38.837
Hoteli i sličan smještaj	40.940	22.130	18.810	72.977	39.128	33.849
Odmarališta i slični objekti	2.463	1.337	1.126	4.945	2.440	2.505
Kampovi i prostor za kampovanje	1.270	252	1.018	2.359	467	1.892
Ostali smještaj	2.469	2.166	303	5.146	4.555	591
Broj ležaja	1.708					
2019.	54.028	28.346	25.682	90.381	44.075	46.306
Hoteli i sličan smještaj	50.421	27.118	23.303	84.436	42.215	42.221
Odmarališta i slični objekti	1.689	701	988	2.563	1.012	1.551
Kampovi i prostor za kampovanje	1.918	527	1.391	3.382	848	2.534
Ostali smještaj						
Broj ležaja	1.782					

Izvor: Federalni zavod za statistiku, <http://fzs.ba/>

Prema statističkim podacima²⁰ turističke zajednice SBK/KSB priloženim u tablici 5, dolasci turista u Županiji 2021. godine iznose 52381, što je za 150.28% više od dolazaka 2020. godine. Podaci ukazuju na sveukupan rast dolazaka u svim općinama Županije, odnosno na to da su razlike broja dolazaka u 2021. pozitivne u odnosu na godinu prije toga. Najveća razlika je zabilježena u općini Kiseljak, gdje je broj dolazaka turista 2021. godine porastao za 265.74% u odnosu na 2020. godinu. Jedan od razloga povećanja broja dolazaka je donošenje Zakona o

²⁰ Statistički podaci se odnose na isključivo registrirani smještaj uveden 2021. godine, stoga su podaci znatno manji od realnih podataka

turistiškim zajednicama SBK/KSB i obveze prijave i odjave turista u ugostiteljskim objektima koji pružaju usluge smještaja u Županiji.

Tablica 6. Ostvareni dolasci po općinama u 2021. godini (usporedba sa 2020. godinom)

Sve općine/Svi subjekti	2021	2020	Razlika (%)
Fojnica	9608	3662	162.37%
Travnik	24319	9248	162.96%
Jajce	8676	2681	223.61%
Vitez	4092	2935	39.42%
Bugojno	3171	1617	96.10%
Kiseljak	1719	470	265.74%
Gornji Vakuf-Uskoplje	528	166	218.07%
Busovača	209	121	72.73%
Novi Travnik	49	29	68.97%
Donji Vakuf	10	0	1000.00%
Ukupno (domaći i strani gosti)	52381	20929	150.28%

Izvor: Turistička zajednica SBK/KSB

Nadalje, tablica 6 prikazuje ostvarena noćenja po općinama u Županiji tijekom 2021. godine u odnosu na 2020. godinu. Sveukupano ostvarena noćenja domaćih i stranih gostiju u 2021. godini iznosi 153998, odnosno 168.94% više u odnosu na sveukupno ostvarena noćenja u 2020. godini. Dok sve ostale općine bilježe rast ostvarenih noćenja u 2021. godini u odnosu na 2020. godinu, općina Novi Travnik bilježi pad broja ostvarenih noćenja u 2021. godini, koji iznose 112 noćenja, u odnosu na 2020. godinu kada je taj broj iznosio 184.

Tablica 7. Ostvarena noćenja po općinama u 2021. godini (usporedba sa 2020. godinom)

Sve općine/Svi subjekti	2021	2020	Razlika (%)
Travnik	45798	17325	164.35%
Vitez	7081	4395	61.11%
Jajce	13264	4782	177.37%
Fojnica	77444	26983	187.01%
Kiseljak	4101	811	405.67%
Novi Travnik	112	184	-39.13%
Bugojno	4351	2101	107.09%
Busovača	499	222	124.77%
Gornji Vakuf-Uskoplje	1332	459	190.20%
Donji Vakuf	16	0	1600.00%
Ukupno (domaći i strani gosti)	153998	57262	168.94%

Izvor: Turistička zajednica SBK/KSB

Struktura gostiju po zemljama se nije mijenjala značajno po pitanju zemalja iz kojih gosti dolaze u Županiju. Najviše dolazaka su prvenstveno ostvarili domaći gosti, a najveći broj stranih gostiju dolazi iz Hrvatske, Saudijske Arabije, Slovenije, Njemačke i Ujedinjenih Arapskih Emirata. Po posljednjim podacima iz 2021. godine, najviše noćenja su ostvarili domaći gosti, zatim gosti iz Hrvatske, Saudijske Arabije, Ujedinjenih Arapskih Emirata te Njemačke. Prosječno zadržavanje gostiju u 2021. godini iznosi 2.94 dana, dok najveće prosječno zadržavanje gostiju u 2021. godini bilježi općina Fojnica, a najmanje prosječno zadržavanje gostiju bilježi općina Bugojno. Značajan podatak za Županiju predstavlja rast broja stranih gostiju 2021. godine u ukupnoj strukturi dolazaka i noćenja naspram prethodne godine u kojoj su prevladavali domaći gosti.

Analizom koju je provela turistička zajednica SBK/KSB je utvrđeno da je stvarni broj gostiju koji borave u smještajnim objektima daleko veći od prijavljenog broja gostiju koji su evidentirani u registriranim domaćinstvima i koji se nalaze u sustavu prijave i odjave turista. Navedeni problem je prisutan na planini Vlašić, gdje je samo jedan objekt registriran, dok prema procjenama postoji oko 11 000 postelja u neregistriranim objektima.²¹

²¹ Izvješće o radu turističke zajednice SBK/KSB za I-XII 2021. godine, str. 14.

4. PERSPEKTIVE BUDUĆEG RAZVOJA TURIZMA U ŽUPANIJI SREDIŠNJA BOSNA

Počevši od postojećih turističkih resursa koje Županija posjeduje i atrakcija koje su razvijene do određene razine, može se zaključiti da je područje Srednje Bosne bogato prirodnom i kulturno-povijesnom baštinom. Brojne su prednosti koje Županija Središnja Bosna može i treba iskoristiti u korist budućeg razvoja turizma, a one uključuju kompaktilnost položaja same Županije kroz koju prolaze važne regionalne i magistralne ceste, spajajući susjedne županije. Raznolikost turističke ponude je sljedeća prednost koja je prikazana u prethodnim poglavljima ovog rada, a uz to se vežu i klimatske pogodnosti Županije.

Kako bi se poboljšala postojeća turistička ponuda koju nudi Županija, potrebno je definirati smještajne jedinice. Pod time se misli na poticanje privatnih iznajmljivača na urednu prijavu i odjavu nadolezećih gostiju. U Županiji je dostupan sustav za prijavu i odjavu turista, no većinom su prijavljeni hoteli, kampovi, odmarališta i sličan smještaj, dok za privatni smještaj ne postoji adekvatna statistika dolazaka i noćenja, već se na platformama za rezervaciju smještaja kao što je booking.com vidi koliko smještajnih jedinica u stvarnosti postoji. Samim time, podaci o smještajnim kapacitetima koje pruža turistička zajednica su daleko manje vrijednosti od realnih podataka. Moguća perspektiva za razvoj objekata za pružanje smještaja su niskobudžetni održivi smještajni objekti kao što su kamp kućice, manja turistička naselja, planinske kućice i slični kapaciteti. Uredno prijavljivanje svih postojećih smještajnih kapaciteta daje uvid u trenutno stanje turističke potražnje za određenim vrstama smještajnih jedinica te mogućnost poboljšanja budućeg poslovanja svih turističkih subjekata koji pružaju usluge smještaja.

Uz državu, pa i Županiju, vežu se razne krive predodžbe u društvu te psihološka prepreka kada je u pitanju putovanje na ovo područje zbog ratnih zbivanja. S obzirom na osjetljivost teme, važno je prikazati trenutnu stvarnu situaciju koja teži napretku i educirati potencijalne posjetitelje o kvaliteti ovog područja te njegovom prirodnom i kulturnom bogatstvu, kao i neizmjerne ljubaznosti i gostoprimstvu stanovništva. S druge strane, važno je poticati lokalno stanovništvo na bavljenje turizmom te im prikazati sve mogućnosti koje pruža ovaj sektor, kako gospodarstvu države, tako i njima samima. U Županiji postoji ogroman potencijal za razvoj ruralnog turizma, koji bi se mogao realizirati kroz revitalizaciju postojećih ruralnih smještajnih kapaciteta te eventualnom nadogradnjom postojećih kapaciteta kako bi se stvorio cjelokupan turistički

doživljaj. Sve više turista teži eko turizmu i održivom razvoju, stoga je perspektiva prostora kao što je Srednja Bosna ulaganje u ruralni turizam, uz koji se veže planinski, ribolovni, rekreacijski i ekološki turizam.

Prvi korak pri pozicioniranju turističke ponude Županije je intenzivirati i poticati digitalnu prodaju i promociju kroz suradnju sa agencijama, promoviranjem kratkih putovanja, stavljanjem u fokus pojedinačnog turista i njegov doživljaj u prirodi te raznim vaučerima za putovanje kojima bi se privukli domaći gosti. Činjenica da podaci turističke zajednice o dolascima i noćenjima u 2021. godini pokazuju da najveći dio u strukturi zauzimaju domaći gosti iz Bosne i Hercegovine je dovoljan poticaj da se nastoji i u budućnosti privući domaće goste. Nadalje, potrebno je ulagati u školski sustav i ponajviše visoko obrazovanje, kako bi se povećao broj obrazovanih mladih ljudi koji će realizirati prethodno navedene preporuke za razvoj. U međuvremenu, potrebno je potaknuti mlade i obrazovane ljude koji su napustili zemlju generiranjem radnih mjesta i životnih uvjeta da razmisle o povratku u matičnu zemlju i doprinosu koji bi mogli pružiti turističkom sektoru.

5. ZAKLJUČAK

Na početku rada analizirani su geoklimatski čimbenici, koji pokazuju da je područje Županije, pored velikog broja planina koje stvaraju potencijal za razvoj planinskog, odnosno zimskog turizma, bogato hidrografskim elementima među kojima se izdvajaju rijeke Vrbas i Bosna sa svojim pritocima, Plivsko i Prokoško jezero te termalni i ljekoviti izvori u Fojnici i Kiseljaku. Uz navedene prirodne elemente, važan čimbenik je i umjereno topla i vlažna klima sa toplim ljetom koja je pogodna za razvoj cjelogodišnje turističke ponude.

Analizom gospodarskog razvoja je utvrđeno da Županija počiva na prerađivačkoj industriji. Također, u općini Vitez dominira trgovina sa najvećim prodajnim kompleksom. Djelatnosti koje igraju važnu ulogu u gospodarskom razvoju Županije su poljoprivreda i rudarstvo. Iz podataka iz 2018. i 2019. godine se može vidjeti porast fizičkog obujma industrijske proizvodnje u Županiji, koji je tada bio veći od prosjeka Federacije BiH. Također, zabilježen je porast broja zaposlenih u razdoblju od 2013. do 2019. godine, te pad broja nezaposlenih osoba u istom razdoblju. Prosječna neto plaća iznosi oko 650 KM, dok najveću prosječnu neto plaću je imala općina Dobretići 2019. godine, no treba uzeti u obzir da je općina formirana u poslijeratnom periodu, što je čini najmlađom općinom koja ima najmanje stanovnika. Analizom demografskih pokazatelja je utvrđeno da je u svim općinama Županije prisutan negativan prirodni prirast.

U nastavku su analizirani institucionalni čimbenici u koje spadaju Vlada Županije, županijski organi uprave i jedinice lokalne samouprave koji upravljaju razvojem Županije, dok ulogu promicanja, razvoja i unaprjeđenja turizma ima Turistička zajednica SBK/KSB. Turistička ponuda Županije je promatrana kroz atraktivne prirodne i društvene elemente, komunikacijske elemente i receptivne elemente ponude. Županija Središnja Bosna obiluje kako prirodnim atrakcijama koje pružaju mogućnost razvoja planinskog, ruralnog i rekreativnog turizma i kulturnom baštinom koja je dokaz bogate multikulturalnosti gradova Županije. Komunikacijski elementi su aspekt na kojem valja poraditi u budućnosti, naročito zbog položaja Županije koja se nalazi na raskrsnici puteva važnih destinacija u blizini. Analizom receptivnih elemenata se može zaključiti kako su u skoro svakoj općini Županije zastupljeni ski centri, ali se među njima u pogledu turističke potražnje i prihoda najviše ističe ski centar na planini Vlašić. Nadalje, od ostalih smještajnih kapaciteta, najveći udio zauzimaju hoteli i sličan smještaj, zatim odmarališta te

kampovi. Podaci koji su dostupni nisu dovoljni za detaljnu analizu smještajnih kapaciteta u Županiji, s obzirom da postoji veliki broj neprijavljenih privatnih iznajmljivača.

Turistička potražnja je sagledana kroz dolaske i noćenja u Županiji kroz vrste smještajnih objekata u kojemu su gosti odsjedali. Podaci pokazuju rast dolazaka turista te 2021. godine iznose 52381, dok se noćenja također povećavaju tijekom posljednjih 6 godina, te po posljednjim podacima iz 2021. godine iznose 153998. Najveći udio u oba pokazatelja zauzimaju domaći gosti, zatim strani gosti iz Hrvatske, Saudijske Arabije, Ujedinjenih Arapskih Emirata te Njemačke.

Na samom kraju su predloženi određeni scenariji za bolju perspektivu budućeg razvoja turizma na području Županije Središnja Bosna, pri čemu bi se trebalo dati veći značaj ruralnom turizmu budući da je većina prirodnih ljepota ovog područja prilično netaknuta i još uvijek zaštićena od erozivnih utjecaja koje masovni turizam nosi sa sobom. Stoga, dovođenje obrazovanih i stručnih ljudi kako bi pozicionirali turističku ponudu Županije na šire tržište je jedan od važnijih načina na koji se mogu neiskorišteni turistički resursi adekvatno valorizirati.

LITERATURA

1. Bahtić, S. (2015): Turizam i njegov značaj za ekonomski razvoj BiH, Kulturno-historijske baština u razvoju turizma i pratećih djelatnosti (14), str. 135-143.
2. Dolovac, S., Gučanin, G., Kanafija, E., Konjalić, S., Maslić, F., Matošević, M., Nesimi, A., Pružan, E., Perić, M. (2018): Strategija razvoja turizma općine Travnik 2018. – 2022.
3. Galičić, V., Laškarin, M. (2016): Principi i praksa turizma i hotelijerstva, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu Opatija
4. Korjenić, A., Hurem, N. (2017): Identifikacija i Valorizacija Hidrografskih Turističkih Atraktivnosti Srednjobosanskog Kantona. *Acta Geographica Bosniae et Herzegovinae*, 7, 19-32.
5. Leka, A. (2012): Muzeji, zbirke i galerije u Bosni i Hercegovini. Udruženje ICOM-- Nacionalni komitet Bosne i Hercegovine.
6. Mutabdžija, G. (2018): Regionalna geografija Bosne i Hercegovine, JP „Zavod za udžbenike i nastavna sredstva” a. d. Istočno Novo Sarajevo
7. Petrić, L. (2019): Uvod u turizam, Ekonomski fakultet Split
8. Službene novine Srednjobosanskog kantona, (2020): Zakon o turističkim zajednicama Srednjobosanskog kantona, broj 3.
9. Srednjobosanski kanton (2021): Strategija razvoja Srednjobosanskog kantona 2021.– 2027. godina
10. Turistička zajednica SBK/KSB (2022): Izvješće o radu Turističke zajednice SBK/KSB za I-XII 2021. godine

11. Agencija za statistiku Bosne i Hercegovine, raspoloživo na: <https://bhas.gov.ba/>
12. Federalni hidrometeorološki zavod, raspoloživo na: <https://fhmzbih.gov.ba/latinica/>
13. Federalni zavod za statistiku, raspoloživo na: <http://fzs.ba/>
14. Hotel Plivsko jezero, raspoloživo na: <https://www.plivskojezero.com/>
15. Lječilište „Reumal“ Fojnica, raspoloživo na: <https://www.reumal.ba/>
16. Popis nacionalnih spomenika u BiH, raspoloživo na: <http://aplikacija.kons.gov.ba/kons/public/nacionalnispomenici>
17. Restoran „Lutvina Kahva“, raspoloživo na: <https://lutvina-kahva.business.site/>

18. SKI centri SBK/KSB, raspoloživo na: <https://ski.srednjabosna.ba/>
19. Turistička zajednica SBK/KSB, raspoloživo na:
<https://web.archive.org/web/20160618090359/http://www.tzsbk.com/turizam-sbkksb.html> , [29.12.2019.]
20. Vlada Srednjobosanskog kantona/Kantona Srednja Bosna, raspoloživo na: <https://sbkksb.gov.ba/hr/>

SAŽETAK

Problem istraživanja ovog rada je analiza trenutnog stanja turizma u Županiji Središnja Bosna te potencijalnih načina valorizacije neiskorištenih turističkih resursa. Cilj istraživanja je utvrđivanje čimbenika kao što su geoklimatski, demografski, gospodarski i institucionalni koji sudjeluju u razvoju turizma na području Županije te prikaz postojećih turističkih atrakcija koje generiraju trenutnu turističku potražnju. Rezultati istraživanja pokazuju da u Županiji postoji daleko veći potencijal za razvoj raznih vrsta turizma nego što je dosad prikazano. Turizam na ovom području ima brojne prednosti kao što su prometna povezanost i lokacija, pogodni klimatski uvjeti, raznolikost biljnog i životinjskog svijeta, kulturno-povijesnih dobara i netaknute prirodne ljepote.

Ključne riječi: turizam, Županija Središnja Bosna, Bosna i Hercegovina

SUMMARY

The research problem of this work is the analysis of the current state of tourism in Central Bosnia County and potential ways of valorizing unused tourist resources. The goal of the research is to determine the factors such as geoclimatic, demographic, economic and institutional factors that participate in the development of tourism in the County and to present the existing tourist attractions that generate current tourist demand. The results of the research show that there is much greater potential for the development of various types of tourism in the County than has been shown so far. Tourism in this area has numerous advantages such as traffic connections and location, favorable climatic conditions, diversity of flora and fauna, cultural and historical assets and untouched natural beauty.

Key words: tourism, Central Bosnia County, Bosnia and Herzegovina